

KERTÉSZ ISTVÁN

MIKOR LETT BAJNOK OLÜMPIÁBAN ATTALOSZ,
A PERGAMONI URALKODÓCSALÁD TAGJA?

JOACHIM EBERT EMLÉKÉRE

A független hellénisztikus Pergamon és egyben az Attalida-dinasztia megalapítója a zsoldosvezér *Philetairosz* volt.¹ Kr. e. 283-ban fellázadt *Lüszimakhosz* ellen, aki korábban Nagy Sándor hadvezéréként vett részt a perzsiai hadjáratban, és ura halála után egyike lett a nagyhatalmú *diadokhoszoknak*. A *diadokhoszok* (utód-hadvezérek, Nagy Sándor egykori főtitestjei) egymás ellen vívott harcai során Thrákia mellett megszerezte Kis-Ázsia észak-nyugati területeit is, beleértve Pergamont.² *Philetairosz* a pergamoni helyőrség élén állt, amikor *Lüszimakhosz* elleni sikeres lázadása eredményeképp függetlenítette magát, és megszerezte a pergamoni citadellában *Lüszimakhosz* által felhalmozott 9 ezer *talantonnyi* vagyont (nagyjából 235 800 kg ezüst értéke).³ Ez idő tájt Pergamon egy görög modell szerint alakuló *polisz* volt. Később, *Philetairosz* és utódai, *I. Eumenész* és *I. Attalosz* uralma alatt Iónia, Aiolisz és Tróasz településeiből Pergamon középponttal egy kisebb monarchia jött létre.⁴ A Kr. e. 2. század elején, *II. Eumenész* uralma idején a pergamoni állam kis-ázsiai birodalomná nőtt, és elérte virágkorát. Ekkor a Róma és Pergamon között kialakult szoros barátság és fegyvertársi viszony révén Nyugat-Kis-Ázsia az Attalidák birtokába jutott.⁵ De a Róma győzelmével Kr.

1 *Philetairoszról* lásd *Rostovtzeff, Michael Ivanovitsh: The Social and Economic History of the Hellenistic World (SEHW)*. Oxford 1941. 553–566.; *Magie, David: Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third Century after Christ*. Princeton–New Jersey 1950. 939. (36. jegyz.); *Hansen, Esther V.: The Attalids of Pergamon*. Ithaca–London 1971. 14–21.; *Allen, Reginald E.: The Attalid Kingdom. A Constitutional History*. Oxford 1983. 9–26.; *Attalid Asia Minor. Money, International Relations, and the State*. Ed. Peter Thonemann. Oxford 2013. 51–52., 62–63., 76–78., 87–95., 230., 284–286.

2 *Lüszimakhoszról* lásd *Cary, Max: A History of the Greek World 323 to 146 BC*. London 1977, passim; *Waterfield, Robin: Dividing the Spoils. The War for Alexander the Great's Empire*. Oxford 2011, passim; *Seibert, Jakob: Das Zeitalter der Diadochen*. (Erträge der Forschung 185). Darmstadt 1983. 58–59., 155–167., 213–214.

3 *Sztrabón* XIII. 4.1. (C 623).

4 *McShane, Roger B.: The Foreign Policy of the Attalids of Pergamum*. (Illinois Studies in the Social Sciences 53). Urbana 1964. 58–91.; *Magie, D.: Roman Rule i. m. 939*. (36. jegyz.); *Rostovtzeff, M. I.: The Social and Economic History i. m. 553–566., 632–736.*; *Kertész, István: The Attalids of Pergamon and Macedonia*. In: *Ancient Macedonia V. Papers read at the Fifth International Symposium held in Thessaloniki, October 10–15, 1989*. (Institute for Balkan Studies 240). Thessaloniki 1993. I. 669–677.

5 *McShane, R. B.: The Foreign Policy i. m. 150–176.*; *Hansen, E. V.: 1 The Attalids of Pergamon i. m. 92–129.*; *Allen, R. E.: The Attalid Kingdom i. m. 76–135.*; *Kertész, István: Tanulmányok Pergamon történetéből*. In: *Hellénisztikus történelem*. (História Könyvtár Monográfiák 13). Bp. 2000. 151–195.

e. 167-ben befejeződött III. makedón háborút követően az itáliai nagyhatalomnak többé nem volt szüksége erős keleti szövetségesre. Következésképp meglazította kapcsolatait Pergamonnal, és végül annak utolsó királya, *III. Attalosz* meggyengült államát Kr. e. 133-ban végrendeletileg Rómára hagyta.⁶

Már Pergamon másfél évszázados történelmének kezdetén az állam vezetői arra törekedtek, hogy baráti viszonyt ápoljanak a hellén közvéleményt formáló vallási intézményekkel. Ezzel elsősorban az volt a céljuk, hogy hatalomátvételük illegitim körülményeit, többek között az említett 9 ezer *talanton* elsikkasztását ellensúlyozzák. Ilyen körülmények között különös jelentőséget tulajdonítottak annak az olümpiai győzelemnek, amelyet Philetairosz *Attalosz* nevű unokaöccse aratott a négyes csikófogatok versenyében, valószínűleg Kr. e. 276 során. A Zeuskultusz központjában, a főisten tiszteletére rendezett verseny keretében⁷ elért sportsiker történetét egy Pergamonban felállított metrikus felirattal adták a világ tudomására. A felirat az én fordításomban így szól:

*„Líbia sok kocsiját meg az argoszi hámot azonképp,
dús legelőjű vidék, thesszali föld fogatát
hívta a kürtszó, Attaloszt se felejtve. A rajtnál
sűrű tolongás közt összeszorúlt valahány.
Majd a sorompó nagy ropogással lökte ki őket,
ló szántotta nyomát, másik utána eredt.
Ámde a versenyző sokaság csak a port szimatolta,
melyet az attaloszi mének lába kavart.
Zúgva, zihálva a mérges harc még dúlt, de a győztest
tudta a sok nép már, és kiabálta nevét.
Élisznek koszorúja s a dicsfény Pergamoné lett,
Nagy Philetairoszhoz így jut örömteli hír.”⁸*

A felirat legnevesebb publikálója, *Joachim Ebert* vizsgálat alá vett egy másik sport tárgyú szöveget is. Ezt a tudomány *Olümpiai Krónika* néven ismeri, mivel olümpiai győztesek nevét tartalmazza. Az *IG*. (Inscriptiones Graecae) II/III² no.

6 Lásd *Magie, D.*: Roman Rule i. m. 30–33.; *Hopp, Joachim*: Untersuchungen zur Geschichte der letzten Attaliden. (Vestigia 25). München 1977. 121–147.; *Daubner, Frank*: Bellum Asiaticum. Der Krieg der Römer gegen Aristonikos von Pergamon und die Einrichtung der Provinz Asia. München 2006. 13–52.

7 *Herrmann, Hans-Volkmar*: Olympia. Heiligtum und Wettkampfstätte. München 1972; *Mallwitz, Alfred*: Cult and Competition Locations at Olympia. In: The Archaeology of the Olympics. The Olympics and Other Festivals in Antiquity. Ed. Wendy J Raschke. (Wisconsin Studies in Sciences). Wisconsin 1998. 79–109; *Sinn, Ulrich*: Olympia. Kult, Sport und Fest in der Antike. München 1996; *Kertész István*: Ez történt Olümpiában. Az olümpiai játékok ókori története. Debrecen 2008. 13–38.

8 *IVP*. (Inscriptionen von Pergamon) no. 10–12. Lásd *Kertész, István*: Some Notes on Inscription IVP. No. 10–12. Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae 38. (1998). 191–194. Vö. *Ebert, Joachim*: Griechische Epigramme auf Sieger an gymnischen und hippischen Agonen. Berlin 1972. No. 59.

2326 felirat a fenti metrikus felirattal nagyjából azonos időben keletkezett. Az írás elemzésénél Ebert a következő megállapítást tette: „... *alaposan feltételezhető, hogy az emberek abban az időben, amikor a történelmi tények időbeli rögzítéséhez az olümpiaszok [két olümpiai verseny közötti időszak – K. I.] szerinti számozást alkalmazták, Kr. e. 276 során a játékok 500 éves jubileumára kiváltképp súlyt helyeztek. Noha erre közvetlen bizonyítékunk nincsen, bizonyos jelek arra utalhatnak, hogy az ebben az esztendőben rendezett olümpiai játékok szokatlanul nagyszámú résztvevővel és szurkolók tömeges érdeklődésétől kísérve zajlottak le.*”⁹

Megállapítását Ebert a pergamoni felirat néhány kitételével támasztja alá. Ezek azt mutatják, hogy a szövegben említett fogatverseny a görögök által lakott legtávolabbi területekről (Észak-Afrika [Libüé], Argosz, Thesszália, a kis-ázsiai Pergamon) érkezett résztvevőkkel, szokatlanul nagy érdeklődéstől övezve – *hellének tízezrei szeme láttára* (lásd a felirat 10. sorát) – ment végbe. Ezért úgy véli, hogy Attalosz győzelme Kr. e. 276 olümpiai játékaihoz köthető. Ez a vélemény reálisnak tűnik, mivel a győzelmi híradás címzettje Philetairosz, aki Kr. e. 283 és 263 között volt Pergamon politikai vezetője. A sportsiker politikai jelentőségét jól hangsúlyozza az a tény, hogy a róla megemlékező felirat egyike az Attalidakorszak legkorábbi írásos emlékeinek.

A következőkben megkísérlem Ebert hipotézisét néhány újabb érveléssel alátámasztani. Az első Attalidák genealógiáját legrészletesebben *Reginald E. Allen* elemezte.¹⁰ Miután áttekintette a rendelkezésre álló forrásokat, következtetéseit az alábbiakban foglalta össze: Philetairosz, az Attalida-dinasztia megalapítója az antik források szerint Kr. e. 263-ban halt meg. Ez akkor történt, amikor már betöltötte a 80. életévét (Lukianosz szerint a nyolcvannégyet), vagyis Kr. e. 343-ban vagy valamivel korábban születhetett.¹¹ Gyermeke nem volt, családját két ifjabb fiútestvére egészítette ki. Közülük az idősebb volt *Eumenész*, míg a fiatalabb *Attalosz*.¹² Philetairosz tehát hosszú életének 60-as éveiben vette át az uralmat Pergamon fölött, és kezdte meg a korlátozott monarchikus hatalom kialakítását

9 *Ebert, Joachim*: Zur „Olympischen Chronik“ IG. II/III² no. 2326. Archiv für Papyrusforschung 28. (1982), 5–14. Vö. *Uő.*: Agonismata. Kleine philologische Schriften zur Literatur, Geschichte und Kultur der Antike. Stuttgart–Leipzig 1997. 237–252. (A Martin-Luther-Universität zu Halle-Wittenberg tanárával, Ebert professzorral szoros baráti szálak kötöttek össze. A nemzetközi hírű kutató, korábban elsőosztályú futballista nem kis szerepet játszott abban, hogy érdeklődésem a sporttörténet irányába fordult. Ezt az írást az ő emlékeztetének szenteltem.) A hellén közvélemény az olümpiai játékok kezdetét Kr. e. 776-ra tette, és az ókori történészek ezt az évszámot jelölték az első *olümpiasz* kezdő évének. A modern tudományban viszont mai napig vita folyik arról, hogy mikor zajlott le az első olümpiai verseny, lásd *Lee, Hugh M.*: The „First“ Olympic Games of 776 BC. In: *The Archaeology of the Olympics* i. m. 110–118.; *Christesen, Paul*: Olympic Victor Lists and Ancient Greek History. Cambridge 2007. 112–160., 206–219.

10 *Allen, R. E.*: The Attalid Kingdom i. m. Appendix I. 181–194.

11 Uo. 187.; vö. *Lukianosz*: Makrobioi 12: „Philetairosz, aki eunuch létére először szerezte meg a hatalmat Pergamon fölött, és meg is tartotta, nyolcvannégy évesen halt meg.” (Bollók János fordítása)

12 Uo. 181 skk.; vö. *Sztrabón* 13.4.1–2. (C 623.)

egy helyi *dünaszteia* formájában.¹³ Uralma megszilárdítása érdekében jónak látta, hogy kijelölje utódját. Ebből a célból adoptálta unokaöccsét, fiatalabb testvére, Attalosz hasonnevű fiát. Idősebb öccse, Eumenész azért nem jöhetett számításba utódként, mert Kr. e. 279-ig Amaszisz paphlagoniai város élén állva ott hasonló pozíciót töltött be, mint ő Pergamonban.¹⁴ Következésképp Eumenész csak Kr. e. 279 után telepedett le Philetairosz hatalmi körzetében. Ennek az Eumenésznek szintén volt egy hasonnevű fiúgyermek, de ez az ifjabb *Eumenész* csak később jött számításba az utódlás terén. Az adoptált ifjabb *Attalosz* kivételezett helyzetét jól dokumentálja az a tény, hogy valószínűleg Kr. e. 280 körül nőül vette a Szeleukida-uralkodócsalád tagját, Antiokhiszt.¹⁵

Az Attalidák vázolt családi felállítását tükrözi egy, valószínűleg a Kr. e. 270-es években rögzített delphoi felirat. Ebben a dokumentumban a Delphoi Amphiktüonia számos kiváltságot garantál az Attalida-dinasztia tagjainak, így köszönve meg a Philetairosztól kapott generózus adományokat. A felirat szövege az én fordításomban:

„A Delphoi-beliek Philetairosznak, fiának, Attalosznak és fivérének, Eumenésznek, Pergamoniaknak, hivatalos vendégbarátságot (proxenia), elsőbbséget a jóslatkérésnél (promanteia), ünnepek alkalmával az első helyen ülés jogát (proedria), tárgyalásokon az első megszólalás jogát (prodikia), sérthetlenséget (aszúlia) és minden egyéb előjogot adományoztak, amiket más vendégbarátoknak és jötevőknek is garantáltak.”¹⁶

A felirat születésének időpontjában Philetairosz fiatalabb öccse, Attalosz már minden valószínűség szerint halott volt, míg másik fivérének fia, az ifjabb Eumenész még nem került adoptálásra. Így a szövegben szereplő Attalosz Philetairosz adoptált unokaöccse, és a megnevezett Eumenész a dinasztia megalapítójának fiatalabb fivére volt. De felmerül a kérdés, Philetairosz később miért adoptálta az ifjabb Eumenészt, aki azután követte is őt az uralomban.¹⁷ Az ok valószínűleg abban keresendő, hogy az utódjelölt ifjabb Attalosz vagy meghalt, vagy valamilyen, számunkra ismeretlen körülmény következtében, idővel elveszítette az uralkodó jóindulatát. Azonban az olümpiai győzelem Ebert által feltételezett időpontjában (Kr. e. 276) az ifjabb Attalosz kétségtelenül a kijelölt trónörökös pozícióját töltötte be. Ráadásul a Szeleukida hercegnővel kötött házassága is eljövendő uralkodása nemzetközi elismertetését szolgálta. Ebben az összefüggésben még inkább kidomborodik az olümpiai siker politikai

13 Hansen, E. V.: The Attalids of Pergamon i. m. 14–21.; Allen, R. E.: The Attalid Kingdom i. m. 9–20.; Chrubasik, Boris: The Attalids and the Seleucid Kings. In: Attalid Asia Minor i. m. 83–119.

14 Hansen, E. V.: The Attalids of Pergamon i. m. 15–16.; Allen, R. E.: The Attalid Kingdom i. m. 186.

15 Allen, R. E.: The Attalid Kingdom i. m. 186.

16 Holleaux, Maurice: Études d'épigraphie et d'histoire grecques II. Études sur la Monarchie Attalide. E. de Boccard. Paris 1938. 9–15.

17 I. Eumenész uralkodásáról lásd Hansen, E. V.: The Attalids of Pergamon i. m. 21–25., Allen, R. E.: The Attalid Kingdom i. m. 20–26.

haszna. Hiszen általa az ifjabb Attalosz általános ismertséget és tekintélyt szerzett a hellén-hellénisztikus világban nem csupán a maga, hanem Pergamon számára is.¹⁸

Mint korábban említést nyert, Philetairosz elsőrendű célkitűzése az volt, hogy a fiatal pergamoni *dünaszteia* legalitását elismertesse a hellén közvéleményt alapvetően meghatározó vallási intézményekkel.¹⁹ Így az idézett delphoi határozatot joggal tekinthetjük Philetairosz politikai sikerének. A Delphoiban meghozott döntés korántsem tekinthető egyedinek. Egy sor felirat tanúsítja, hogy az általa adományozott privilégiumokat rendszeresen megadták a szentély jótévőinek és szövetségeseinek.²⁰ De Pergamon célja éppen az volt, hogy integrálódjék ezen politikai identitások körébe.

Attalosz hasonló célokat követhetett akkor, amikor elhatározta, részt vesz az olümpiai játékokon. Előzőleg már számosan a hellén államok vezető köreiből győztek az olümpiai fogatversenyeken, Kr. e. 680-tól a felnőtt lovak és 384-től a csikók mezőnyében, és sikereikkel nagyban növelték tekintélyüket: Kr. e. 572-ben *Kleiszthenész*, Sziküón türannosza;²¹ 532-ben az athéni *Peiszisztratosz*, aki Kimón ajándékaként kapta az olümpiai győzelmet;²² 504-ben a spártai király, *Démaratosz*;²³ 488-ban *Gelón*, Gela és Szürakuszai türannosza;²⁴ 476-ban *Thérón*, Akragasz zsarnoka;²⁵ 468-ban *Hierón*, Szürakuszai türannosza;²⁶ 460-ban *IV. Arkeszilaosz* kürenéi király;²⁷ 408-ban *I. Arkhelaosz*, Makedónia királya;²⁸ 396 és 392 során *Küniszka*, a spártai királyi család tagja;²⁹ 352-ben *II. Philipposz*, Makedónia királya.³⁰ Ilyen előzmények után egyértelmű, hogy a négyes csi-

18 Vö. *Kertész, István*: The Role of Hellenistic Pergamon in the Ancient and Modern Olympic Movement. In: Kultur(en) – Formen des Alltäglichen in der Antike. Festschrift für Ingomar Weiler zum 75. Geburtstag. Hg. Peter Mauritsch, Christoph Ulf. Graz 2013. 817–827.

19 Lásd *Schalles, Hans-Joachim*: Untersuchungen zur Kulturpolitik der pergamenischen Herrscher im dritten Jahrhundert vor Christus. (Istanbuler Forschungen 36). Tübingen 1985. 5–50.

20 *Syll* (Sylloge Inscriptionum Graecarum)³ nos. 7., 189., 374., 423., 548., 549.; *OGIS* (Orientis Graeci Inscriptiones Selectae) nos. 66., 150., 241., 305.

21 *Moretti, Luigi*: Olympionikai, i vincitori negli antichi agoni olimpici. Classe di Scienze Morali – Memorie, Vol. VIII, Serie 8^a. Roma 1957. No. 96. Vö. *Hérodotosz* VI. 126.

22 *Moretti, L.*: Olympionikai i. m. no. 124. Vö. *Hérodotosz* VI. 103.

23 Uo. no. 157. Vö. *Hérodotosz* VI. 70.

24 Uo. no. 185. Vö. *Pauszanasz* VI. 9.4.

25 Uo. no. 220. Vö. *Pindarosz*: 2. és 3. Olümpiai óda.

26 Uo. no. 246. Vö. *Pauszanasz* VI. 12.1.

27 Uo. no. 268. Lásd *Kertész, István*: Some Considerations on the Historical Background of the Olympic Games in 300 BC. Nikephoros 23. (2010). 163–170.

28 Uo. no. 349. Vö. *Solinus* 9. 16.

29 Uo. nos. 373., 381. Vö. *Kertész, István*: The First Female Olympic Champion. In: Kalokagathia. Review of the Faculty of Physical Education and Sport Sciences. 75th Anniversary Special Issue. Ed. Mészáros János. Bp. 2000. 53–58.

30 Uo. no. 439. L. *Kertész, István*: Studies on Ancient Sport History. (To the Memory of Joachim Ebert.) AAnt. Hung. 43 (2003), 47–58.

kófogat-versenyben elért győzelme fontos előrelépés volt Attalosz – mint a pergamoni állam Philetaiosz halála esetén kijelölt vezetője – nemzetközi elismertetése terén.

Következésképp a fentiekben idézett delphoi határozat és a metrikus pergamoni feliratban megörökített olümpiai siker azonos politikai célt szolgált. Sajnálatos, hogy *Maurice Holleaux*, a delphoi dokumentum első jelentékeny elemzője nem tudta a felirat felállításának pontos idejét meghatározni,³¹ mint ahogy Attalosz olümpiai győzelmének fix időpontja is kétséges. Így csak feltételezhetjük, hogy mindkét írott szöveg a Kr. e. 270-es évek első felében született.

Ezt a hipotézist alátámaszthatja az a tény, hogy a történetíró *Polübiosz* szerint a későbbi I. Attalosz, az olümpiai bajnok Attalosz fia Kr. e. 197-ben hunyt el, 72 esztendőskorában.³² Tehát Kr. e. 269-ben született. Mivel születése után Philetaiosz az ő atyja helyébe az ifjabb Eumenészt jelölte utódjának, igen valószínűnek látszik, hogy Attalosz olümpiai győzelme jogosan tehető a 270-es évekre, esetleg éppen 276-ra. (268-ban a makedón *Belisztikhé* nyerte meg ezt a versenyt.)³³

Attalosz³⁴ csikók versenyében aratott győzelme Olümpiában harmonizál azzal a ténnyel, hogy a ló Pergamon állami szimbólumai közé tartozott már történelme kezdetén. Pergamon és közeli szomszédsága területén, amelyet utóbb Kis-Ázsia északnyugati vidékein az Attalida állam fogott össze politikai egységbe, a lótenyésztés korai írásos források szerint is virágzott.³⁵ Ebben a tekintetben emelte ki a geográfus Sztrabón az Ida-hegy régióját,³⁶ ahol *Homérosz* Iliásza szerint Odüsszeusz megölte a Priamosz kancáit legeltető trójai királyi ivadékok:

„*Démokoónt, Priamosz fattyú-sarját leütötte,
Őt, ki Abüdoszból jött, gyors kancák közeléből...*”³⁷

Azt *Plutarkhosztól* tudjuk, hogy Nagy Sándor királyi ménesének állatai szintén az Ida-hegy lejtőin legeltek, és az uralkodó kardiai születésű titkára, később

31 *Holleaux, Maurice* 16. jegyzet, 14-15.

32 *Polübiosz* XVIII. 41.2-10. Vö. *Livius* XXXIII. 21.1-5. L. *Kertész, István*: Die Darstellung von Attalosz I. in der antiken Geschichtsschreibung. In: *Németh, György* (ed.): Gedenkschrift István Hahn. *Annales Univ. Sc. Bud. De Rol. Eötv. Nom. Sectio Historica* 26. Bp., 1993, 53-57.

33 *Moretti, Luigi* 21. jegyzet, no. 549. Vö. *Reese, Anne C.-Rickerson, Irini Vallera*: Ancient Greek Women Athletes. Ideotheatron, Athens, 2000, 94-96.

34 L. *Kertész, István*: Rulers and Horses in the Hellenistic Pergamon. In: *Okubo, Hideaki* (ed.): Local Identity and Sport. Historical Study of Integration and Differentiation. Proceedings of the 6th ISHPES (International Society for the History of Physical Education and Sport) Seminar, Kanazawa, Japan, 2002, Academia Verlag, Sankt Augustin, 2004, 165-169.

35 L. *Rostovtzeff, Michael Ivanovitsh*: Notes on Economic Policy of the Pergamene Kings. In: *Buckler, William Hepburn and Calder, William Moir* (eds.): *Anatolian Studies Presented to Sir William Ramsay*, Manchester University Press, Manchester, 1923, 359-390.

36 *Sztrabón* XIII. 1.7. (C 585).

37 *Homérosz*: Iliász IV. 499-500. (Devecseri Gábor fordítása.)

Kappadokia kormányzója, *Eumenész* ott választott lovakat serege számára.³⁸ Pergamon városának tőzsomszédságában lovakkal bővelkedő műsziai falvak léteztek. A Kr. e. IV. század elején a zsoldosvezér *Xenophón* ezen a vidéken vonult át katonáival, és nagyszámú lovat zsákmányoltak.³⁹ Phrügia és az avval szomszédos Kappadokia ugyancsak dúskáltak lovakban. Az utóbbi tartomány évente 1500 paripát és 200 öszvért szolgáltatott a perzsa királynak.⁴⁰ A pergamoni befolyási övezet déli határainak közelében helyezkedett el Apameia városa az Orontész folyó partján. Sztrabón szerint a Szeleukida uralkodók itt tartották királyi ménesüket, amely több mint 30 ezer kancát és 300 csődört számlált.⁴¹

Az említett tények és Pergamon gazdasági életének vizsgálata alapján feltételezte Rostovtzeff,⁴² hogy az Attalidák királyi ménesét is az Ida-hegy régiójában alapították meg. Magie ezt a lokalizálást nem tartja meggyőzőnek, de ugyancsak elismeri a lótenyésztés fontosságát Pergamon gazdaságában.⁴³ Egy érdekes felirat is igazolja, hogy Pergamon uralkodói sok lóval rendelkeztek. Ezen felsorolásra kerültek azok az adományok, amelyeket Philetairosz Kr. e. 280 és 275 között Küzikosz városának nyújtott. Az adományok között szerepel 50 paripa is, melyeket az államalapító Küzikosz katonasága számára ajánlott fel.⁴⁴

A Középső Akadémiát megalapító sztoikus filozófus, Arkeszilaosz abból a Pitanéből származott, amely város Pergamon hatalmi körzetébe került. Amikor az Attalidák vendégszeretetét élvezte, a pergamoni lovak iránti csodálatát ezzel az epigrammával fejezte ki:

*„Megszentelt Piszában Pergamont éri a dicsszó
nem csak fegyverei, szép paripái okán.”⁴⁵*

Arkeszilaosz Kr. e. 316/315 és 241/240 között élt. Epigrammájában az Attalidadinasztia tagjának fogatversenyben elért győzelmét ünnepelte, amiről jó okkal feltételezhetjük, hogy Kr. e. 276-ban ment végbe „megszentelt Piszában”, vagyis Olümpiában.

38 *Plutarkhosz*: Eumenész 8.

39 *Xenophón*: Anabaszisz VII. 8. 9.

40 Vö. *Magie, D.*: Roman Rule i. m. 492.

41 *Sztrabón* XVI. 2.10. (C 752).

42 *Rostovtzeff, M. I.*: Notes on Economic Policy i. m. 366.

43 *Magie, D.*: Roman Rule i. m. 802–803.

44 *OGIS* no. 748. Vö. *Rostovtzeff, M. I.*: The Social and Economic History i. m. 563–566.; *Hansen, E. V.*: The Attalids of Pergamon i. m. 18.

45 *Diogenes Laertius* IV. 6.30. (E tanulmány szerzőjének fordítása.) Philetairosz uralma idején az aeoliai város, Pitané, amely Müszia tengerpartján feküdt, hálóját fejezte ki Pergamon urának azért az adományért, amely lehetővé tette, hogy földet vásároljanak a Szeleukida I. Antiokhosztól (*lvP.* no. 245C = *OGIS.* No. 335). Utóbb Pitané tagja lett a Pergamon vezette *szümmakhiának*. Lásd *McShane, R. B.*: The Foreign Policy i. m. 38., 40., 54–56., 73. Nem kizárt, hogy Attalosz olümpiai győzelme és a Pitanének nyújtott adomány időpontja megegyezik egymással.

